

Tidinge

VAN DIE GOUDE

4
jaargang 40 | november 2022

THEMANUMMER

Gouda met andere ogen bekeken

Beelden die je bijblijven

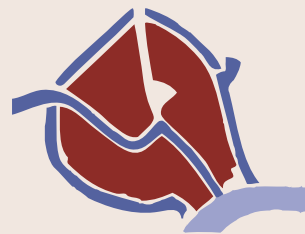
Gouda door *fremde* Augen

**De zoektocht naar een
nieuw thuis**

**Gouwe Verhaal: Jan Hein
Boone**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit**, dr. **Paul H.A.M. Abels**, dr. **Tom Hage**, mr. **Cor Revet**, dr. **Christiaan van der Spek**, drs. **Paul van Horszen** (hoofdredacteur)

tekstredactie: **drs. Kenny Louwen** en **drs. Jean-Philippe van der Zwaluw**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar** (archeologie), ir. **Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal) met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

fotobewerking: **Rinus Lasschuyt**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

e-mail: **redactie-tidinge@diegoude.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307**

2800 AH Gouda

e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISSN: **0168-0498**

De 'Richtlijnen voor auteurs' en het 'Redactiestatuut van de Tidinge' zijn terug te vinden op de website van Historische Vereniging Die Goude (www.diegoude.nl)

Lid worden van Historische Vereniging Die Goude? Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren en bedrijven.

U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen? U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen. Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: een van de Goudse Giganten in het kader van Gouda 750: Abdallah Laaguili (foto Rinus Lasschuyt)

Van de redactie

Paul van Horsen

Voor het laatste themanummer in het kader van Gouda750 heeft de redactie als onderwerp ‘Gouda met andere ogen bekeken’ gekozen. Redacteur is dit keer Tom Hage.

De titel van de bijdrage van Soesja Citroen is ‘Beelden die je blijven: “een enkeling hielp, de anderen keken weg”’. Daarin beschrijft zij het lot van de Joden in Gouda in de Tweede Wereldoorlog en hun relaties met de Gouwenaars.

In contrast hiermee staat het artikel van Tilo Propp ‘Gouda door *fremde Augen*: de stad in een Duits reisverslag uit 1942’. In juni 1942 gingen scholieren van de *Deutsche Schule* te Rotterdam een dagje uit naar Gouda. Een van hen, Irmela Wellner, publiceerde hierover een verslag in haar schoolkrant, de *Deutsche Schulpost*. Ook de Reeuwijkse Plassen bezoekt ze met haar klasgenoten. Van Gouda geeft ze een beschrijving die je van een toerist in die tijd zou kunnen verwachten. De auteur probeert na te gaan wat Irmela van die eerste oorlogsjaren had kunnen weten en wat dat met haar gedaan zou kunnen hebben.

Gouda *Nieuwe Brug aan de Blekerssingel*
De nieuwe brug aan de Blekerssingel op de hoek van de Karnemelksloot.
ca. 1940 (SAMH 0440. 54652)

Mohammed Mohandis is als een geboren Gouenaar, als kleinzoon, zoon van een van de eerste Marokkaanse gastarbeiders, nu ook als vader en als voormalig gemeenteraadslid dé aangewezen persoon om de relaties tussen de Marokkanen en de Gouwenaars te verduidelijken. Onder de titel ‘De zoektocht naar een nieuw thuis’ gaat hij aan de hand van de levens van een aantal Marokkaanse Gouwenaars na hoe zij zich een plaats moesten verwerven en hebben gekregen in de Goudse samenleving.

Burgemeesters zijn zelden geboren in de stad waarover zij burgemeester mogen worden. Jan Hein Boone, oud-burgemeester van onze stad, is daarop geen uitzondering. Toch kende hij Gouda en zijn inwoners al aardig toen hij het hoogste ambt van de stad mocht bekleden. Gert Jan Jansen interviewde hem.

Beelden die je bijblijven: ‘een enkeling hielp, de anderen keken weg’

Soesja Citroen

In 1933, het jaar van de machtsovername door Hitler, leefden circa een half miljoen Joden in Duitsland. Door de toenemende ontrecting verlieten velen het land. Na de Novemberpogroms van 1938 kwam er een extra uittocht op gang. Bijna tweeduizend kinderen werden in de maanden hierna zonder ouders met een ‘Kindertransport’ naar Nederland gestuurd. De grote motor achter de Kindertransporten was de onversaagde verzetsvrouw Truus Wijsmuller-Meijer (tante Truus). Tot september 1939 organiseerde zij meerdere keren per week transporten van kinderen tot zeventien jaar uit het nazigebied.

Vluchtelingenopvang in het Weeshuis

Vanaf april 1939 fungeerde het Weeshuis in de Spieringstraat in Gouda een half jaar als vluchtelingenopvang. De Goudsche Stoombleekerij zorgde voor gratis bewassing en personeel van de Garensponnerij stond een deel van het loon af. Op een gegeven moment verbleven echter meer dan honderd kinderen in het tehuis, veel meer dan men aankon. Half december werd de vluchtelingenopvang weer opgeheven.

Harry Ebert was een van de kinderen in het Weeshuis.

Levij van Collem voor zijn slagerij op de Lange Groenendaal; nu is daar de Wereldwinkel gevestigd (collectie Tom Verwijen)

Zijn oorspronkelijke naam was Heinz. Op 17 januari 1939 arriveerde Harry uit Mannheim in Rotterdam. Na een paar weken werd hij overgeplaatst naar het Weeshuis in Gouda. Harry's positieve verhaal als een van de Kindertransport-kinderen springt eruit. Hij had al op diverse kostscholen gezeten en was gewend om van huis te zijn.

Gouda door *fremde Augen*: de stad in een Duits reisverslag uit 1942

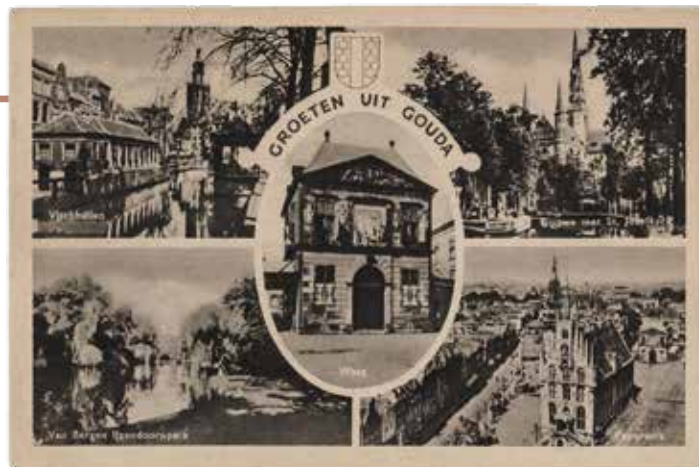
Tilo Propp

In juni 1942 gingen scholieren van de *Deutsche Schule* te Rotterdam een dagje uit naar Gouda. Een van hen, Irmela Wellner, publiceerde hierover een verslag in haar schoolkrant, de *Deutsche Schulpost*.¹ Voor de achtergrond van dit themanummer ‘Gouda met andere ogen bekeken’, kunnen we in Irmela’s verslag verscheidene manieren van *vreemdheid* herkennen.

Als Duitse viel Irmela binnen de Nederlandse bevolkingsboekhouding onder de categorie ‘vreemdeling’. Als inwonerster van Rotterdam was ze niet bekend met Gouda. Maar vooral: in 1942 was het Nederland dat in haar verslag niet naar voren komt, in veel opzichten ontwricht en onherkenbaar geworden. De Duitse bezetters waren in het kader van het nationaalsocialistische beleid de Nederlandse samenleving aan het omvormen, en dit tegen de wil van vele Nederlanders. Deze kloof komt niet voor in het verslag, omdat het verscheen in een krant die sinds 1933 gelijkgeschakeld was aan de nationaalsocia-

1. Irmela Wellner, ‘In Gouda und an den Reeuwijkse Plassen’, *Deutsche Schulpost* 79, 1942, 1104-1105.

2. Bij het traceren van Irmela’s route kreeg ik hulp van echte Gouwenaren maar het is ons niet gelukt alle topografische raadsels op te lossen. Met dank aan Henny van Dolder-de Wit, Keesjan de Wilde (roeicommissaris van de Roei- en Zeilvereniging Gouda 1911) en medewerkers van het Streekarchief Midden Holland in Gouda.

Groeten uit Gouda met afbeeldingen van de Gouwe met Visbanken, St. Jozefkerk, Van Bergen IJzendoornpark, Waag en Markt met stadhuis. ca. 1940. (SAMH 0440-50709)

listische ideologie. In Irmela’s verslag komt dus iets naar boven wat alleen maar op ‘Gouda’ leek.

In dit artikel presenteer ik een – groot -- deel van Irmela’s verslag in het Nederlands. De plekken die Irmela heeft bezocht, probeer ik te identificeren en ik voorzie haar beschrijvingen van aanvullende informatie. Ik begin met de historische context, waarbij ik me op de *Deutsche Schule* in Rotterdam concentreer en op haar gelijkgeschakeling sinds 1933. Aan het eind interpreteer ik wat Irmela in haar verslag eigenlijk deed met Gouda.²

Context

In de eerste helft van de twintigste eeuw vormden Duitsers in Nederland de grootste groep vreemdelingen. Bij de volkstelling in 1930 waren in Nederland op een inwo-

De zoektocht naar een nieuw thuis

Mohammed Mohandis

Op basis van mijn eigen ervaringen als geboren Gouwenaar, als kleinzoon, zoon van een van de eerste Marokkaanse gastarbeiders, nu ook als vader, als voormalig gemeenteraadslid en inwoner van deze mooie stad neem ik u graag mee in de manier waarop de Marokkaanse Gouvenaars zich hebben geworteld in onze stad, hoe zij hun nieuwe leefomgeving hebben ervaren, hoe er naar hen werd gekeken en wat hun inbreng is geweest in het reilen en zeilen van de stad. Het is alweer bijna zestig jaar geleden dat de eerste Marokkaanse gastarbeiders aankwamen in Gouda. Deze bijdrage berust op gesprekken die ik met diverse Marokkaanse Gouvenaars heb gevoerd. Daarnaast heb ik gebruikgemaakt van diverse publicaties en artikelen uit vorige edities van *Tidinge*.¹

In 2003 publiceerde toenmalig Goudse journalist en ereburger Theo de Jong (1939-2020) een mooi boek over Marokkanen in Gouda.² Daarin interviewde hij vijftig Marokkaanse Gouvenaars, mannen en vrouwen van verschillende leeftijden die openhartig vertellen over hun leven, over hun reis en hun aankomst in Gouda. In al die boeiende verhalen vol emoties, treffende anekdotes en humor is hun migratiegeschiedenis vooral beschreven

Protest op 9 februari 1977 tegen de sluiting van het pension Rozendaal 6 (collectie Stichting Meander)

1. N. Habermehl, 'Assia Chouli-Ben Chekh, een actieve Marokkaanse vrouw in Gouda', *Tidinge* 2011 nr. 1; idem, 'Gastarbeiderspensions in Gouda', *Tidinge* 2009 nr. 3 en idem, 'Moskeeën in Gouda', *Tidinge* 2010 nr. 2.

2. Theo de Jong, *Marokkanen in Gouda. 50 jonge Marokkanen vertellen*, Delft 2003.

Jan Hein Boone

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘De stad door vreemde ogen zou dit vierde themanummer toch heten?’¹ Goed dat het veranderd is. Ik begreep niet helemaal waarom voor een bijpassend Gouwe Verhaal mijn naam was opgekomen. Ja, een burgemeester komt bijna per definitie van buiten. Maar ik werkte daarvoor als gedeputeerde bij de provincie Zuid-Holland. Ik kende de gemeente Gouda via de portefeuille Financiën en via de portefeuille Bestuurlijke Organisatie.

Het college van Gedeputeerde Staten ging elk jaar een dag op bezoek in gemeenten met meer dan 50.000 inwoners. Dan kwamen alle mogelijke vraagstukken op tafel. Gouda was dus geen onbeschreven blad toen ik ging solliciteren. Maar mijn vrouw Anne-Marie zal beamen dat ik nogal graag aan het woord ben en daarom dacht ik: we zien wel als Gert Jan komt. We kennen elkaar goed uit de tijd dat jij secretaris en ik voorzitter was van het Intergemeentelijk samenwerkingsorgaan Midden-Holland (ISMH). Toch had ik wel iets bedacht bij het thema ‘vreemde ogen’. In de vele ontmoetingen die ik als burgemeester had met mensen van buiten kwam steevast naar voren dat ze Gouda als een veel grotere stad hadden ingeschat dan we zijn. Gouda heeft het imago van een grote historische stad is met zeker honderdduizend inwoners. Bijna iedereen weet dat we een fraaie oude binnenstad hebben, een interessante historie en voorzieningen die passen bij een grote stad, zoals een schouwburg en een intercitystation. Een stad ook waar

1. Zie *Tidings* van Die Goude 2019 nummer 3, ‘Van de redactie’

Jan Hein Boone (1939)

Jan Hein Boone (foto Gert Jan Jansen)

1994 staatssecretaris Tonny van de Vondervoort, voorzitter Jan Hein Boone en secretaris Gert Jan Jansen van het ISMH (collectie ISMH)

Auteurs

Soesja Citroen is auteur van het boek *Hier Woonden. Stolpersteine Gouda*, coördineert Stolpersteine Gouda en is zangeres en componist.

Tilo Propp is gepromoveerd historicus en woont in Gouda.

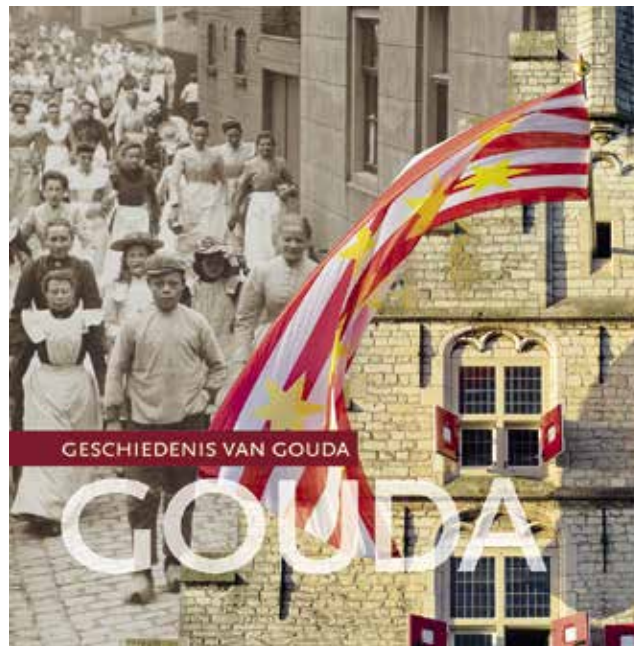
Mohammed Mohandis is geboren en getogen Gouwenaar en heeft de cursus Goudologie gevolgd. Hij was o.a. gemeenteraadslid in Gouda en is nu lid van de Tweede Kamer.

Gert Jan Jansen is hoofdredacteur van de *Nieuwsbrief* van Die Goude. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'.

Agenda

LEZINGEN 2023

- 23 januari Marloes Wellenberg
Trekvaarten in Zuid-Holland
- 6 maart Reina de Raat
Jan Bleuland

**Te koop bij Historische Vereniging Die Goude
voor € 25,-, voor leden voor € 22,50**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Beelden die je bijblijven:
'een enkeling hielp, de anderen keken weg'
Soesja Citroen	148
Gouda door <i>fremde Augen</i>:
de stad in een Duits reisverslag uit 1942
Tilo Propp	159
De zoektocht naar een nieuw thuis
Mohammed Mohandis	169
Gouwe Verhalen: Jan Hein Boone
Gert Jan Jansen	181